

Výzkum v psychologii

Lukáš Hejtmánek

lukas.hejtmanek@fhs.cuni.cz

Co to je věda

Způsob nahlížení a chápání světa skrze vědeckou metodu

Deskripce

- Jak se věci mají
  - Jak se chovají lidé během pandemie? Co prožívají?

Explanace

- Proč se věci dějí
  - Co za tímto chováním hledat?

Predikce

- Jak věci budou
  - Jak bude vypadat příští pandemická vlna?

Vědecké chápání světa

**Věda klade dotazy
které jsou**

Zodpověditelné

Zobecnitelné

Důležité

Etické

**Vědecké poznání je
závislé na**

Pozorováních

Datech

**Vědecké poznání není
závislé na**

Osobnosti

Zkušenostech

Egu

Nevědecké chápání světa

Nevědecké chápání světa je závislé na

Externích autoritách

Politici, šamani, sportovci, businessmani

Spisech

Bible, Korán

Otázka víry, přesvědčení, selského rozumu

Věda je to samé, jako víra

Ty věříš v medicínu, já věřím v šamany. Každému to své.

I nevědecké chápání světa se může maskovat za vědeckou metodu

Ale často jí neaplikuje správně

Můj experiment prokazuje, že je země placatá

I přes připomínky odmítá akceptovat „pravdu“

Moje metoda je správná, vaše matematika a fyzika neplatí

Einstein a Big Bang

Nikdy nevíme vše a musíme občas důvěřovat úsudku
I vědec může věřit špatnému předpokladu

Albert Einstein asi let „tvrdohlavě“ odporoval teorii
rozpínajícího se vesmíru

Vesmír „musí“ být statický

Pozorování z Hubbelova teleskopu ho však přesvědčila
o jeho „chybě“

<https://blogs.scientificamerican.com/guest-blog/einsteins-greatest-blunder/>

Vědecká teorie

Testovatelná

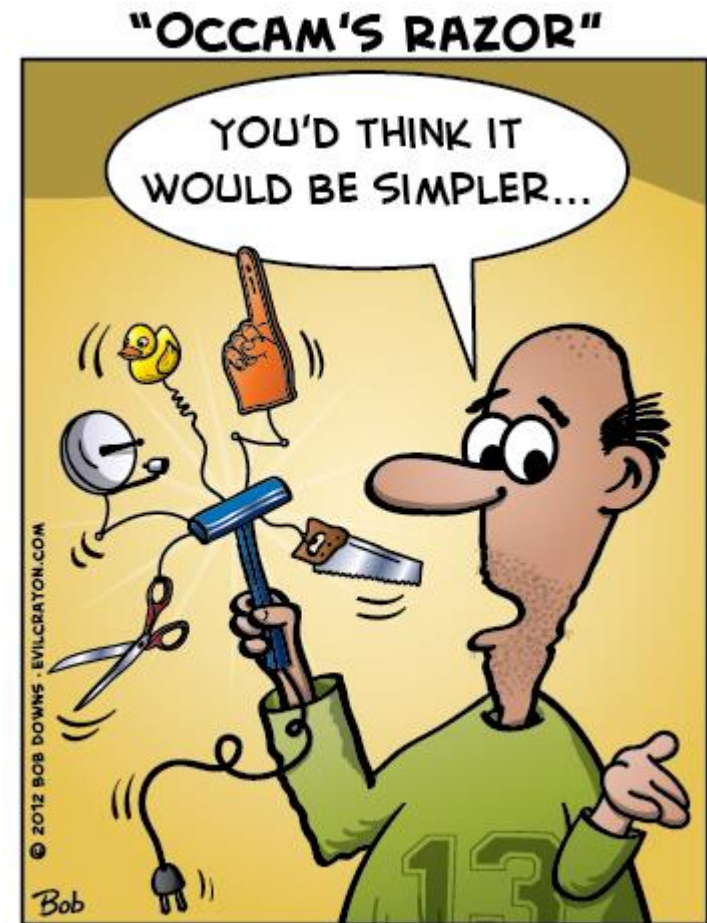
Na jejím základě lze postavit experiment
Lze jí vyvrátit

Elegantní a jednoduchá

Vymýšlí si co nejméně neznámých

Ekonomická

Vysvětluje co nejvíce jevů

Objektivita, reliabilita, validita

Objektivita

Fenomén je nezávislý na pozorovateli

Reliabilita

Fenomén se bude za stejných podmínek opakovat
Lze jí vyjádřit číslem (jak moc reliabilní fenomén je)

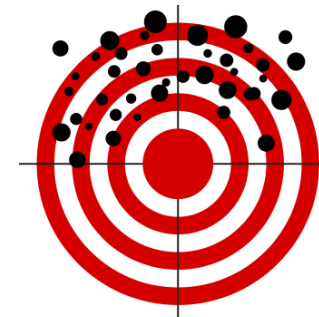
Validita

Zkoumaná věc je opravdu tím, co tvrdíme, že je

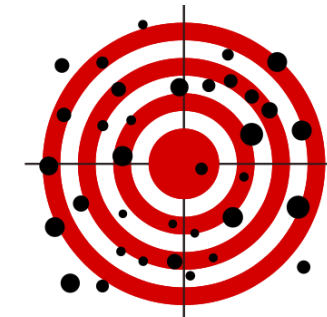
Test inteligence měří ve skutečnosti paměť

Ekologická validita

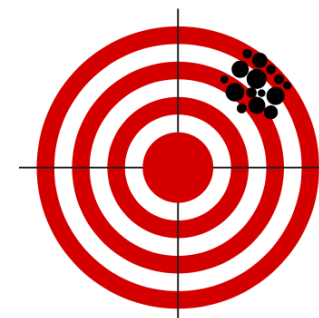
Jedinec se bude chovat stejně i mimo laboratoř

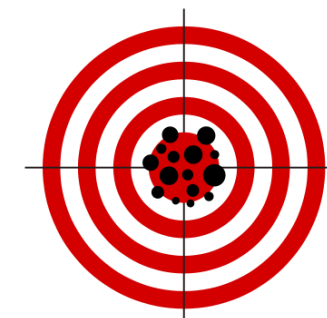
Unreliable & Invalid

Unreliable, But Valid

Reliable, Not Valid

Both Reliable & Valid

Co psychologie studuje

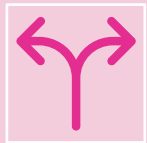

Myšlení, prožívání a chování člověka

Jak předvídat lidské chování

Jak se lidé zachovají v době pandemie
Jak lidé reagují na špatné zprávy

Jak modifikovat lidské chování

Jak motivovat studenty ke studiu
Jak přimět učitele aby posunuli deadline

Jsou to otázky pro psychologii?

Ve kterých kulturách jedinci více spolupracují a ve kterých více soupeří?

Má heavy metal vliv na morální chování předškolních dětí?

Jak se změnila česká společnost po roce 1989?

Jaký má dopad školní uniforma na poslušnost žáků ve třídě?

Mají ženy lepší paměť, než muži?

Kvalitativní a kvantitativní výzkum

Problém pozorovatele

Na psychiku nahlížíme skrze vlastní psychiku
Není možné být objektivní

Neexistují objektivní měřítka
I psychologické testy vymýšlíme – co je paměť?

Každý člověk je jedinečný
Snaha kategorizovat lidi je chybná
Všichni jsme rozdílní (i na biologické úrovni)

Idiografický vs nomotetický přístup

Idiografický přístup

Snaha pochopit význam, smysl a jedinečnost

Typické pro humanitní obory

Kvalitativní přístup, humanistická psychologie,
psychiatrie

Nomotetický přístup

Snaha pochopit univerzální zákonitosti

Typický pro přírodní vědy

Kvantitativní přístup, neurovědy, behaviorismus,
kognitivní psychologie

Kvalitativní výzkum

Snaha pochopit psychologický fenomén

K datům přistupuje s „otevřenou myslí“ – nevím, na co přijdu

Závěry vyplývají až po sebrání a analýze dat

Klady

- Citlivý na jedinečnost osoby
- Snazší na předání a pochopení

Zápory

- Špatně zobecnitelný a replikovatelný
- Nedokáže dělat predikce k jiné situaci
- Výstupy jsou závislé na výzkumníkovi

Kvantitativní výzkum

Snaha objektivizovat psychologii

Závěry/predikce se formulují ještě před samotným výzkumem

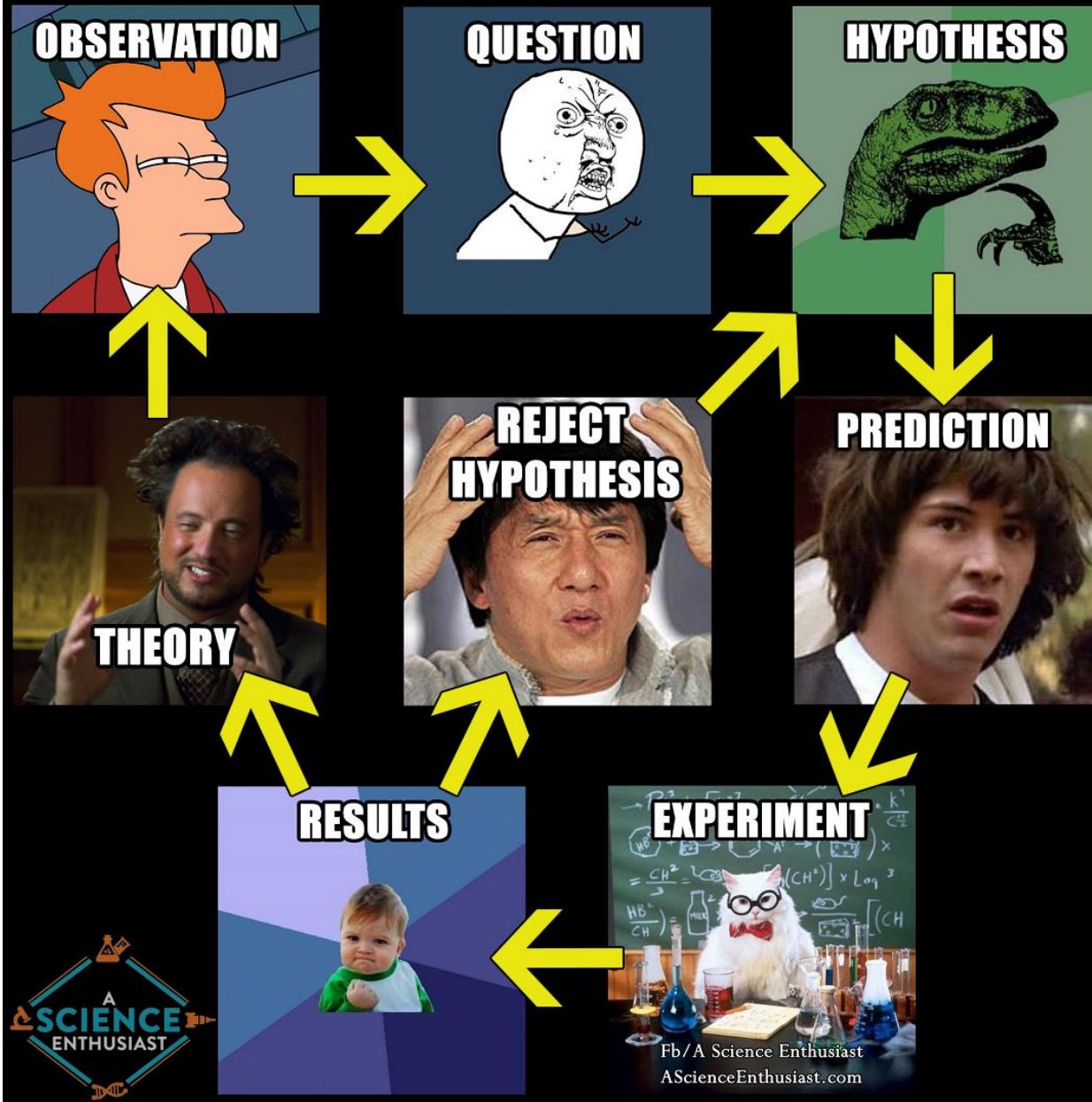
Klady

- Výsledky nejsou závislé na výzkumníkovi, ale pouze metodách
- Replikovatelnost výzkumu
- Zobecnitelnost výsledků

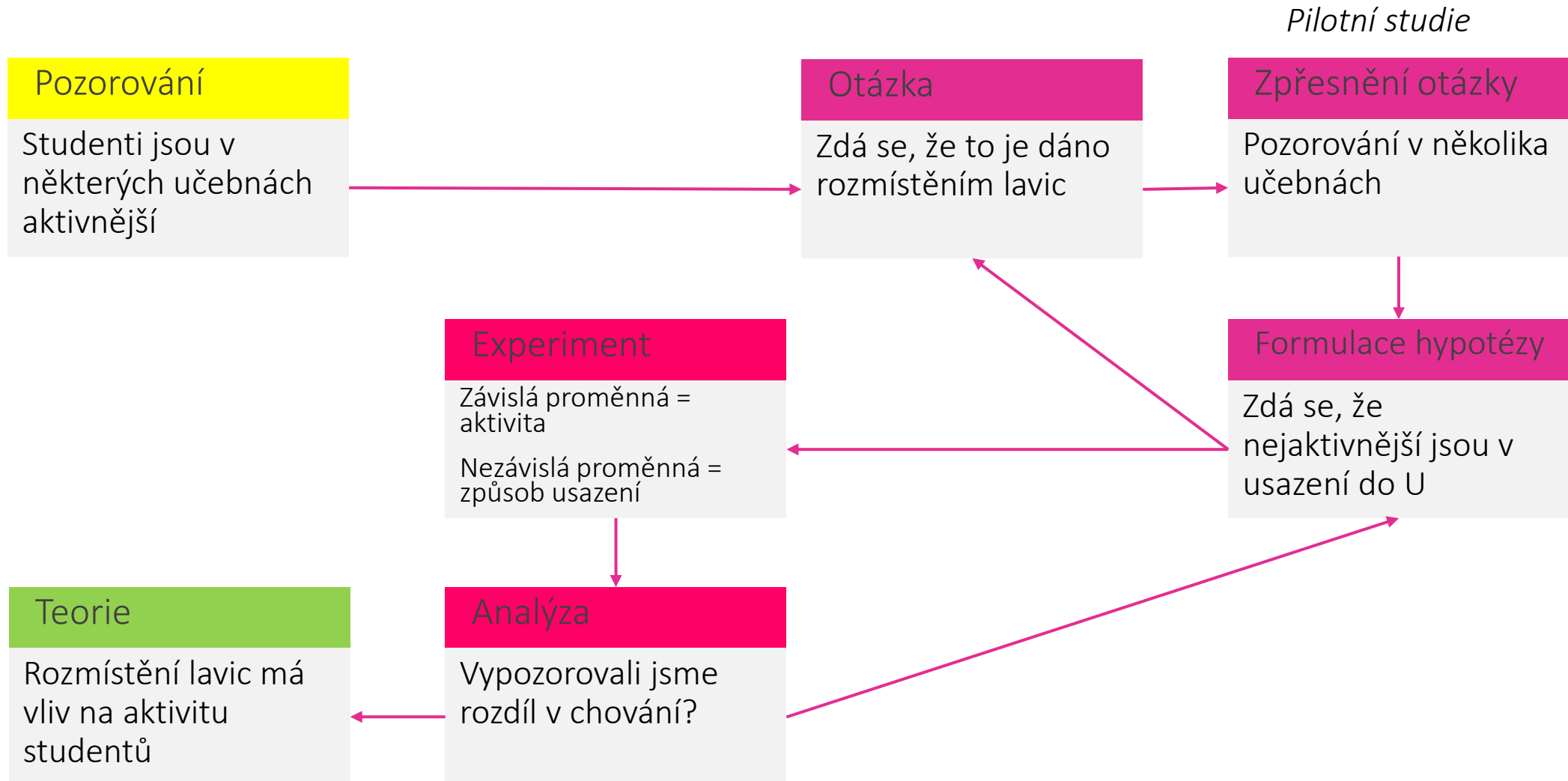
Zápory

- Může nám ujít pravá příčina
- Redukcionistický přístup
- Těžší na sdělení a interpretaci (nutná znalost matematiky)

The Scientific Method

Stejní studenti jsou aktivnější v některých třídách a pasivní v jiných? Proč?

Problém se závěrem

Kvantitativní výzkum stanovuje závěry předem a pouze je testuje

To, že závěry odpovídají predikcím NEMUSÍ znamenat, že jsou pravdivé
Stejná data může vysvětlovat více různých teorií

Studenti mohou reagovat jinak protože

- > V učebnách do U je více světla
- > V učebnách do U učí jiní kantoři
- > v Učebnách do U sedí méně studentů

Sir Karl Popper a falzifikovatelnost teorie

Vědeckou teorii nelze nikdy potvrdit

Vždy se může objevit lepší

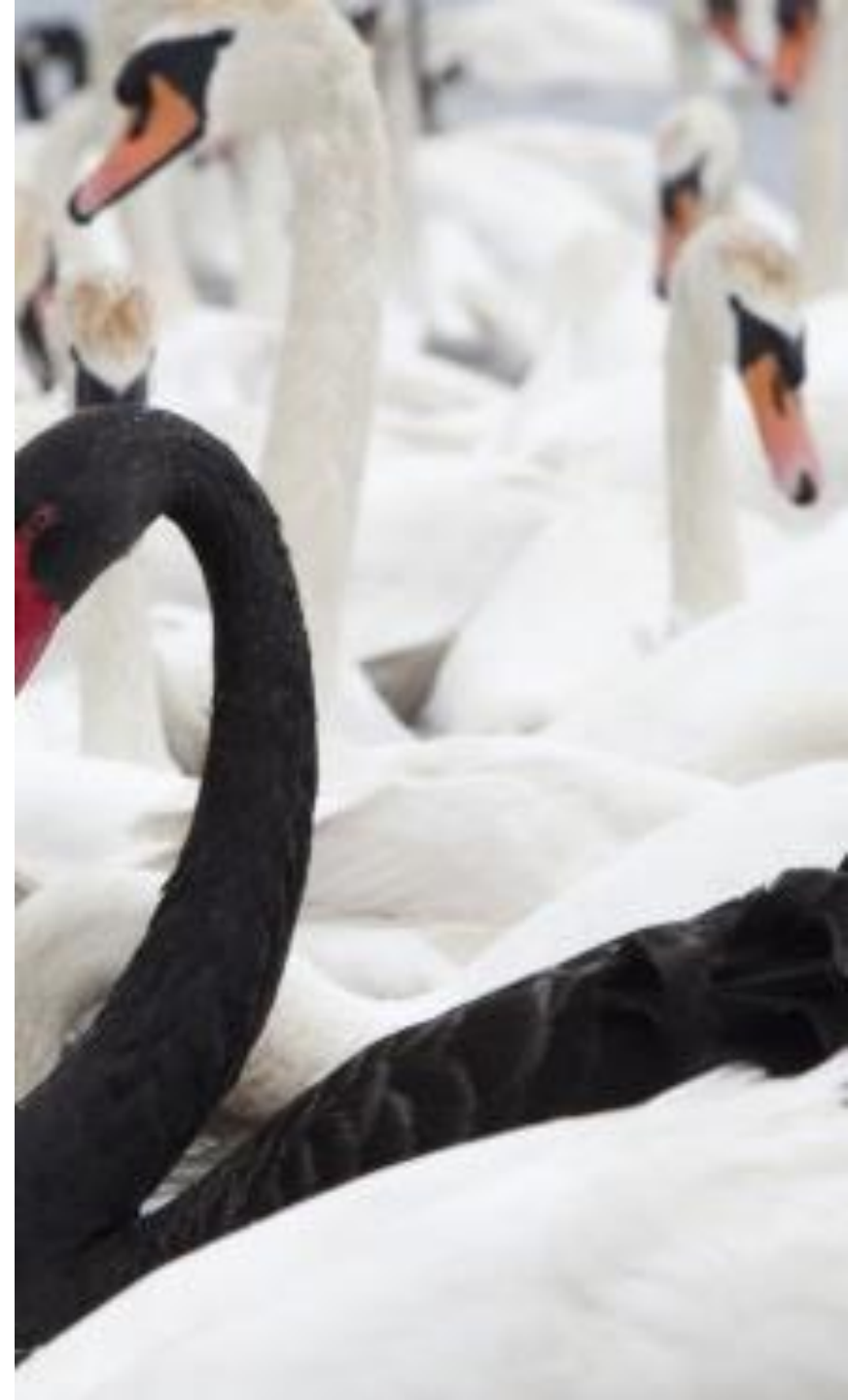
Nikdy neznáme veškeré informace

Nemáme kvalitní vybavení

Teorii lze vyvrátit

Testovatelná teorie tvoří predikce

Pokud pozorování neseďí na predikce, teorie neplatí

Metody výzkumu

Metody a nástroje v psychologii

Metody

Experiment

Kvaziexperiment a korelační studie

Pozorování

Rozhovor

Analýza produktů

Metaanalýza

Nástroje

Dotazníky

Psychologické testy

Psychofyzikální měření

Atd.

Experiment

Manipulace nezávislou proměnnou a sledování dopadů na závislou proměnnou

Klady

- Může odhalit závislost mezi proměnnými
- Královská metoda ... asi nemáme nic lepšího

Zápory

- Kontrola situace vede k nízké ekologické validitě
- V psychologii vždy měříme zástupné problémy (co je agrese? Co je paměť?)
- Etické problémy – na mnoho otázek nemůžeme najít experimentálně odpověď

Kvaziexperiment a korelační studie

Sleduje závislost mezi proměnnými bez přímé manipulace

Manipulace je „přirozená“ a výzkumník nad ní nemá kontrolu

Chování lidí během pandemie

Rozdíly mezi vysokými a malými lidmi v asertivit

Klady

- Někdy se nedá jinak
- Pokud vyjde nulová korelace, tak je to také zajímavá informace

Zápory

- Obtížné rozlišit příčinu a efekt
- Může být pouze aplikovatelná na kontinuální data

Pozorování

Mnoho typů: volné, strukturované, zúčastněné atd.

Klady

- Pravděpodobně nejlepší exploratorní metoda
- Ekologicky validní
- Rychlá a levná metoda

Zápory

- Může být neobjektivní
- Není možné situaci kontrolovat
- Etické problémy

Kazuistika/případová studie

Detailní popis konkrétního případu. Často kombinuje objektivní metody (dotazníky, testy) i subjektivní náhled.

Klady

- Někdy jediný etický přístup k problému
- Poskytuje bohatá, idiografická data
- Vysoká ekologická validita

Zápory

- Bias pozorovatele
- Nezobecnitelné výsledky
- Nemožná replikace

Rozhovor

Konverzace s cílem získat informace, myšlenky, znalosti či názory od druhé osoby

Mnoho typů: strukturovaný, semi-strukturovaný, skupinový etc.

Klady

- Proces i výsledky jsou srozumitelné
- Umožňuje rozšíření obzorů, vítá názory participantů
- Umožňuje reaktivitu výzkumníka na změnu

Zápory

- Omezující pokud je strukturovaný, a restriktivní a těžko replikovatelný, když je volný
- Složitější na zobecnění
- Výzkumný bias
- Otázky mohou být příliš omezující či příliš volné

Meta-analýza

Analytické zhodnocení výsledků mnoha předchozích studií

Klady

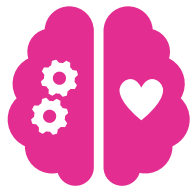
- Komplexní zhodnocení výsledků z mnoha výzkumných laboratoří
- Zabraňuje publikačnímu zkreslení – půl výzkumů vychází + a půl -

Zápory

- Hodně matematicky založené
- Občas mixuje dohromady výzkumy, které jsou diametrálně odlišné

Výzkumná otázka

Jak vybrat výzkumnou otázku

Zajímavá

Co nás baví?

Čemu se věnujeme?

Co nás k tomu napadá?

Testovatelná

Je to otázka pro psychologii?

Dá se vůbec zkoumat?

Je otázka dostatečně konkrétní?

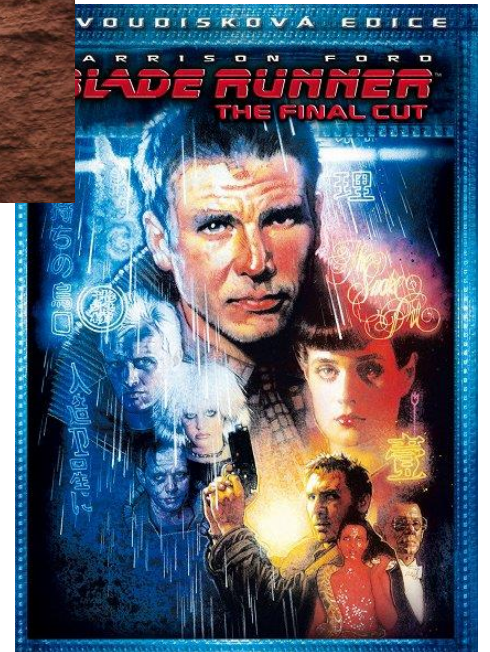
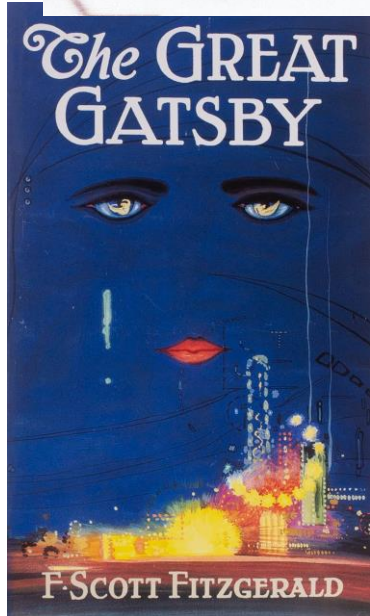
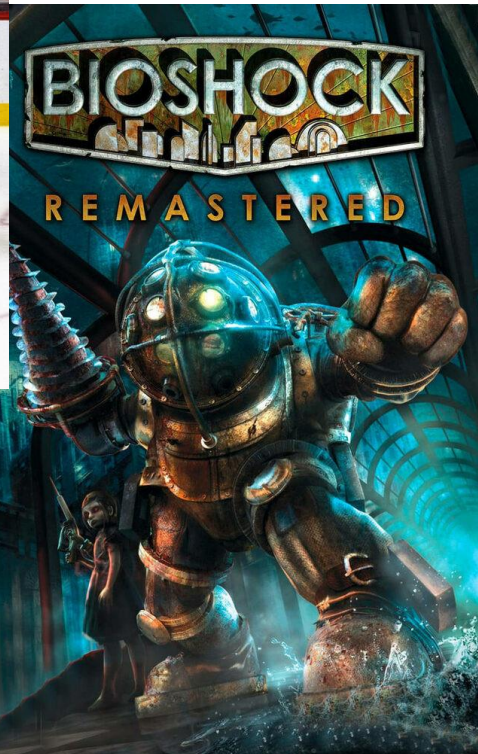

Přínosná

Koho jiného, než nás, by měla zajímat?

Co čekáme, že najdeme? A komu ta informace může pomoci?

Zajímavá a psychologická

Testovatelná hypotéza

Hypotéza je očekávaná odpověď na otázku

Otázka je dostatečně konkrétní

Pojmy jsou „jasné“ a definované

Extravertní lidé se oblékají více pastelovými barvami než introvertní

Vs

Pozéři preferují víc hip značky oblečení

Otázka je dostatečně úzce zaměřená

Jakým způsobem učí vysokoškoláci?

Vs

Učení se z prezentací vede k lepším výsledkům u zkoušek než učení se z učebnice

Vs (co semináře? Co ústní zkoušky vs testy?)

Učení se z prezentací vede k lepším výsledkům u ústních zkoušek z exaktních předmětů než učení se z učebnice

SCYTH

Přínosná

Pro koho je otázka důležitá?

Hraní deskové hry Scythe zlepšuje kognitivní schopnosti

Vs

Hraní interaktivních deskových her zlepšuje kognitivní schopnosti seniorů

BUDUJ. SKLÍZEJ. OVLÁDEJ.

Design: Jamey Stegmaier · Worldbuilding a ilustrace: Jakub Rozalski

Je sportovní móda špatná pro společnost?

Prožívají hloupé děti školní neúspěch hůře, než nadané?

Mluví lidé více po jídle nebo před jídlem?

Která emoce je silnější, láska nebo nenávisť?

Kolikrát denně lidé myslí na kávu?

Budou lidé morálnější v roce 2050?

Je víra v reinkarnaci dobrou motivací k dobrému chování?

Může běhání přimět lidi poslouchat více country?

Vede sledování zpráv ke zhoršení pracovního výkonu?

Na závěr

Psychologie zkoumá myšlení, prožívání a chování člověka vědeckou metodou

Výzkum v psychologii může být kvalitativní či kvantitativní

Vědecká metoda je založena na observaci, predikci, testování a formování teorií

Psychologický výzkum má k dispozici mnoho metod

Výzkumné otázky musí být specifické, testovatelné a přínosné

Hypotéza je očekávaný výsledek/odpověď na výzkumnou otázku

Lukáš Hejtmánek

lukas.hejtmunek@fhs.cuni.cz